

Spis treści

Do Czytelnika	21
Przedmowa	23
Dział I	
Mędzy starożytnością a średniowieczem	27
Uwagi wstępne	29
Rozdział 1. Upadek zachodniego cesarstwa rzymskiego	33
1.1. Przyczyny upadku	33
1.1.1. Przyczyny zewnętrzne	33
1.1.2. Przyczyny wewnętrzne	35
1.1.2.1. Kryzys gospodarczy	35
1.1.2.2. Kryzys na rynku pracy	35
1.1.2.3. Przyczyny ekologiczno-przyrodnicze	36
1.1.2.4. Przyczyny społeczne	37
1.1.2.4.1. Rozkład kultury miejskiej	37
1.1.2.4.2. Kryzys moralny i obyczajowy	38
1.1.2.4.3. Osłabienie rodziny rzymskiej	38
1.1.2.4.4. Spadek przyrostu naturalnego	39
1.1.2.4.5. Niechęć do służby wojskowej	40
1.1.2.4.6. Kryzys ideologiczny	40
1.1.2.5. Przyczyny polityczne	41
1.1.2.5.1. Przyczyny wewnętrzne	41
1.1.2.5.2. Przyczyny zewnętrzne	42
1.2. Cesarstwo wschodniorzymskie (395–1453)	44
Rozdział 2. Cesarstwo rzymskie a chrześcijaństwo	46
2.1. Stosunek państwa rzymskiego do chrześcijaństwa	46
2.2. Pierwotna organizacja Kościoła katolickiego	47
2.3. Stanowisko cesarzy rzymskich w Kościele katolickim	49

Rozdział 3. Ustrój rodowo-plemienny germańskich państw szczepowych	51
Rys historyczny	51
3.1. Ustrój rodowo-plemienny	52
3.1.1. Rozmieszczenie plemion germańskich	52
3.1.2. Kultura i cywilizacja Germanów	52
3.1.2.1. Wiara i religia germańska	53
3.1.2.2. Ideale moralne Germanów	53
3.1.3. Organizacja życia społecznego	54
3.1.3.1. Rodzina germańska	54
3.1.3.2. Różnicowanie się społeczeństwa	55
3.1.3.3. Drużyna	56
3.1.3.4. Geldonie	56
3.1.4. Władze centralne plemion germańskich	57
3.1.4.1. Wiec plemienia	57
3.1.4.2. Zjazdy arystokracji plemiennej	57
3.1.4.3. Król	58
3.1.5. Zarząd lokalny w państwie germańskim	58
3.1.6. Organizacja wojskowa w państwie germańskim	58
3.1.7. Wymiar sprawiedliwości	59
3.1.7.1. Sądownictwo	59
3.1.7.2. Zemsta rodowa	59
3.2. Rozwój szczepowych państw germańskich	60
3.2.1. Osiedlanie się państw szczepowych	60
3.2.2. Rozmieszczenie państw szczepowych	61
3.2.3. Państwa szczepowe germańskie na Wyspach Brytyjskich	63

Dział II

Początki państwa patrymonialno-lennego

Rys historyczny	67
------------------------	----

Rozdział 4. Ustrój państwa Franków

4.1. Rozwój terytorialny	69
4.2. Kultura i cywilizacja	70
4.3. Ustrój społeczno-gospodarczy	71
4.3.1. Ustrój społeczny za Merowingów	72
4.3.2. Ustrój społeczny w północno-wschodniej części państwa Franków	73
4.3.3. Instytucje społeczne oparte na więzach krwi	74
4.4. Władze centralne	76
4.4.1. Grupa kierownicza	77
4.4.2. Panujący	77
4.4.2.1. Podstawy i zakres władzy monarchy	77
4.4.2.2. Zasady następstwa tronu	78
4.4.2.3. Kompetencje władcy	80
4.4.2.4. Próby wzmocnienia władzy królewskiej	82
4.5. Organy zarządu centralnego państwa	83
4.5.1. <i>Palatium</i>	83
4.5.2. <i>Placita</i>	84
4.5.3. Synody	84
4.6. Zarząd lokalny	85
4.6.1. Zarząd lokalny za Merowingów	85
4.6.2. Kryzys zarządu lokalnego	86
4.6.3. Zarząd lokalny za Karolingów	87

4.7. Wymiar sprawiedliwości	88
4.7.1. Zemsta legalna	88
4.7.2. Karne postępowanie pozasądowe z urzędu	89
4.7.3. Sądownictwo	90
4.8. Wpływ ustroju państwa Franków na rozwój państwowości europejskiej	91
Rozdział 5. Kształtowanie się modelu państwa patrymonialno-lennego	92
5.1. Feudalizm a ustrój lenny	92
5.2. Istota feudalizmu – stosunek poddańczy	92
5.3. Ustrój lenny	93
5.4. Umowa lenna – kontrakt lenny	94
5.4.1. Prawa i obowiązki seniora	95
5.4.2. Prawa i obowiązki wasala	95
5.5. Władztwo lenne	97
5.5.1. Władze centralne we władztwie lennym	97
5.6. Źródła prawa lennego	98
5.7. Formy państwa feudalnego	98
 Dział III	
Państwo patrymonialno-lenne	103
Rys historyczny	105
Rozdział 6. Ustrój Francji do schyłku XIV w.	107
6.1. Rozwój terytorialny Francji	107
6.2. Stanowisko społeczeństwa	109
6.3. Pojęcie państwa we Francji	113
6.4. Władze centralne	114
6.4.1. Podstawy i zakres władzy królewskiej we Francji	114
6.4.2. Objęcie władzy	115
6.4.3. Uprawnienia króla francuskiego	118
6.5. Zarząd centralny państwa francuskiego do XV w. – <i>curia regis</i>	121
6.5.1. Dwór królewski	122
6.5.2. <i>Curia regis</i> , czyli Wielka Rada Feudalna	123
6.5.3. Parlament Paryża	124
6.5.4. Stany Generalne i Stany Prowincjonalne	125
6.5.4.1. Stany Generalne	125
6.5.4.2. Stany Prowincjonalne	127
6.5.5. Ścisła Rada Królewska	127
6.5.6. Izba Obrachunkowa	128
6.6. Zarząd lokalny	128
6.7. Wymiar sprawiedliwości w państwie francuskim do XV w.	130
6.8. Skarbowość	132
6.9. Wojskowość	133
6.10. Stosunek państwa do Kościoła katolickiego	134
Rozdział 7. Ustrój państwa niemieckiego do 1806 r.	136
7.1. Rozwój terytorialny państwa	136
7.2. Ustrój społeczny Rzeszy	138
7.2.1. Stan szlachecki	138
7.2.2. Stan duchowny	139
7.2.3. Stan mieszczański	140
7.2.4. Stan chłopski	140
7.3. Pojęcie państwa niemieckiego	141

7.3.1. Pojęcie Rzeszy Niemieckiej	141
7.3.2. Specyfika stosunków wewnętrznych	141
7.4. Władze centralne I Rzeszy Niemieckiej	142
7.4.1. Król albo cesarz	143
7.4.1.1. Pojęcie monarchy	143
7.4.1.2. Sposób objęcia władzy	144
7.4.1.3. Kompetencje panującego	146
7.4.1.4. Odpowiedzialność monarchy	150
7.4.2. Kuria królewska	152
7.4.3. Zjazdy Rzeszy, Sejm Rzeszy od XV w.	152
7.4.4. Zjazdy książąt elektorów	154
7.4.5. Sąd Kameralny Rzeszy	155
7.4.6. Rada Nadworna Rzeszy	157
7.4.7. Rząd Rzeszy	157
7.5. Zarząd lokalny	158
7.6. Sądownictwo	159
7.7. Skarbowość	161
7.8. Wojskowość	162
7.9. Stosunek państwa do wyznań	163
7.10. Charakter prawny i ustrój terytoriów Rzeszy	164
7.11. Zasady ustrojowe władztw terytorialnych	166
Rozdział 8. Uniwersalizm cesarsko-papieski – <i>Christianitas Europa</i> (X–XIV w.)	167
Rys historyczny	167
8.1. Geneza i charakter prawny związku państw chrześcijańskiej Europy – <i>Christianitas</i>	168
8.2. Cele i zadania <i>Christianitas</i>	169
8.3. Władze centralne <i>Christianitas</i>	170
8.3.1. Papież	170
8.3.2. Sobór powszechny	172
8.3.3. Cesarz	173
8.4. Instytucje realizujące cele <i>Christianitas</i>	174
8.4.1. Instytucje <i>Christianitas</i> w dziedzinie wojskowości	174
8.4.1.1. Rycerstwo	174
8.4.1.2. Krzyżowcy	175
8.4.1.3. Zakony rycerskie	175
8.4.2. Instytucje <i>Christianitas</i> w zakresie nauki i nauczania	178
8.4.3. Instytucje realizujące wymiar sprawiedliwości <i>Christianitas</i>	180
8.4.3.1. Samopomoc	180
8.4.3.2. Sądownictwo	181
8.4.4. Instytucje <i>Christianitas</i> w zakresie opieki społecznej	181
8.4.5. Instytucje <i>Christianitas</i> w zakresie skarbowości	182
8.5. Wspólne prawo <i>Christianitas</i>	182
Rozdział 9. Ustrój Anglii do schyłku XV w.	184
Rys historyczny	184
9.1. Rozwój terytorialny państwa angielskiego	185
9.2. Odrębność angielskiego ustroju lennego	186
9.3. Odrębności angielskiego ustroju społecznego	188
9.4. Władze centralne w państwie angielskim do XV w.	189
9.4.1. Władza monarchy do końca XIII w.	190
9.4.2. Ograniczanie władzy królewskiej (XIII–XV w.)	192
9.4.3. Zasady następstwa tronu	194
9.5. Organy centralnego zarządu	195

9.5.1. Kuria królewska	195
9.5.2. Parlament	196
9.6. Odrębności samorządu lokalnego	198
9.6.1. Urząd szeryfa	198
9.6.2. Samorząd lokalny	199
9.7. Odrębność sądownictwa angielskiego	200
9.7.1. Sądownictwo centralne	200
9.7.2. Sądownictwo lokalne	203
9.8. Stosunek państwa do Kościołów	205
Rozdział 10. Ustrój Rusi Kijowskiej i państwa moskiewskiego do połowy XVII w.	207
10.1. Państwo kijowskie w okresie monarchii wczesnofeudalnej	207
10.1.1. Powstanie i rozwój państwa kijowskiego	207
10.1.2. Władze centralne	209
10.1.2.1. Wielki książę	209
10.1.2.2. Zasady następstwa tronu	210
10.1.2.3. Zakres władzy wielkiego księcia	211
10.1.3. Organy kolegialne	213
10.1.3.1. Dwór książęcy i urzędnicy nadworni	213
10.1.3.2. Drużyna książęca	214
10.1.3.3. Rada książęca	214
10.1.3.4. Zjazdy książąt i wiece	215
10.1.4. Zarząd lokalny	215
10.1.5. Skarbowość	216
10.1.6. Wojskowość	217
10.1.7. Wymiar sprawiedliwości	218
10.1.7.1. Sądownictwo	218
10.1.7.2. Pozasądowe formy wymiaru sprawiedliwości	218
10.1.8. Stosunek państwa do Kościołów	219
10.2. Ruś Kijowska w okresie rozdrobnienia feudalnego (XII–XIV w.)	221
10.2.1. Rozdrobnienie feudalne	221
10.2.2. Zwierzchnictwo mongolskie	222
10.3. Monarchia stanowa w państwie moskiewskim	223
10.3.1. Terytorium zjednoczonego państwa moskiewskiego	223
10.3.2. Podstawy zjednoczenia	225
10.3.3. Ustrój	227
10.3.3.1. Samodzierżawna władza cara	227
10.3.3.2. Zarząd centralny	228
10.3.3.3. Zarząd lokalny – samorząd gubny i ziemski	231
10.3.3.4. Sądownictwo	233
10.3.3.5. Wojskowość	237
10.3.4. Stosunek państwa do Kościołów	239
Dział IV	
Państwo publiczne w czasach nowożytnych	241
Monarchia absolutna	243
Rys historyczny	243
Rozdział 11. Ustrój Francji w okresie monarchii absolutnej (XVI–XVIII w.)	249
Uwagi wstępne	249
11.1. Terytorium państwa	252
11.2. Absolutyzm króla Francji	252

11.2.1. Podstawa i zakres władzy królewskiej	252
11.2.2. Ograniczanie władzy królewskiej	253
11.3. Organy administracji centralnej	255
11.3.1. Dwór królewski	255
11.3.2. Urzędy jednoosobowe	255
11.3.3. Urzędy kolegiałne – Rada Królewska	257
11.4. Stany Generalne	258
11.5. Administracja lokalna	259
11.5.1. Gubernatorzy	259
11.5.2. Intendenci	259
11.6. Sądownictwo w okresie monarchii absolutnej	261
11.6.1. Sądownictwo królewskie delegowane	262
11.6.2. Sądownictwo królewskie zastrzeżone	263
11.6.3. Sądownictwo królewskie szczególne	264
11.6.4. Prokuratura i adwokatura	264
11.7. Skarbowość	265
11.8. Wojskowość	266
11.9. Stosunek państwa do wyznań	267
Rozdział 12. Ustrój Anglii w okresie monarchii absolutnej (XV–XVII w.)	269
12.1. Terytorium państwa	269
12.2. Podstawy prawne absolutyzmu angielskiego	271
12.3. Zarząd centralny – Tajna Rada	272
12.4. Parlament	273
12.5. Specyfika angielskiej monarchii absolutnej	274
12.6. Administracja terytorialna	275
12.7. Stosunek państwa do wyznań	275
Rozdział 13. Ustrój oświeconej pruskiej monarchii absolutnej do połowy XVIII w.	277
13.1. Rozwój terytorialny państwa pruskiego	277
13.2. Podstawy doktrynalne funkcjonowania państwa i władcy	279
13.3. Król Prus	280
13.3.1. Zasady następstwa tronu	280
13.3.2. Rządy osobiste monarchy	281
13.3.3. Władza skarbowa monarchy	281
13.3.4. Władza wojskowa monarchy	282
13.3.5. Militaryzm pruski	282
13.3.6. Władza administracyjna	284
13.4. Organy centralne	284
13.5. Administracja lokalna	287
13.6. Skarbowość	287
13.7. Ujednolicenie sądownictwa	288
13.8. Stosunek państwa do wyznań	290
Rozdział 14. Ustrój monarchii absolutnej Habsburgów do połowy XIX w.	292
14.1. Rozwój terytorialny monarchii	292
14.2. Walka o jedność monarchii	293
14.3. Organy władzy centralnej	294
14.4. Organy władzy lokalnej	298
14.5. Policja	299
14.6. Sądownictwo	300
14.7. Wojskowość	301
14.8. Stosunek państwa do wyznań – reformy józefińskie	302

Rozdział 15. Ustrój rosyjskiej oświeconej monarchii absolutnej (pol. XVII–XVIII w.)	305
15.1. Terytorium państwa rosyjskiego	305
15.2. Absolutny charakter władzy cesarskiej	307
15.3. Organy władzy centralnej	308
15.3.1. Senat Rządzący	309
15.3.2. Kolegia	311
15.4. Administracja lokalna	313
15.5. Sądownictwo	319
15.6. Wojskowość	321
15.7. Skarbowość	322
15.8. Stosunek państwa do wyznań – Świętobliwy Synod	323

Dział V

Państwo konstytucyjne	325
Rys historyczny	327

Rozdział 16. Zagadnienia ogólne konstytucjonalizmu	329
16.1. Podstawowe pojęcia	329
16.2. Podstawy doktrynalne konstytucjonalizmu europejskiego	330
16.3. Rodzaje konstytucji	331
16.4. Źródła angielskiego prawa konstytucyjnego	332
16.5. Formy konstytucjonalizmu	333
16.5.1. Monarchia ograniczona	333
16.5.2. Monarchia parlamentarno-gabinetowa	334
16.5.3. Republika prezydencka	335
16.5.4. Republika parlamentarno-gabinetowa	335

Rozdział 17. Ewolucja ustroju Anglii (XVII–XX w.)	337
17.1. Rozwój terytorialny państwa	337
17.2. Schyłek monarchii absolutnej (1603–1648)	341
17.3. Okres republiki (1648–1660)	343
17.4. Restauracja Stuartów i „chwalebna rewolucja” (1660–1688)	344
17.5. Kształtowanie się systemu parlamentarno-gabinetowego	349
17.5.1. Stanowisko króla po 1689 r.	349
17.5.2. Pozycja parlamentu od XVIII w.	350
17.5.3. Powstanie Gabinetu	351
17.5.4. Odpowiedzialność solidarna i polityczna (parlamentarna) ministrów	352
17.5.5. Rząd a Gabinet	354
17.6. Reformy prawa wyborczego w XIX i XX w.	356
17.7. Izba Lordów	358
17.8. Reformy administracji lokalnej i sądownictwa	360

Rozdział 18. Stany Zjednoczone Ameryki (XVIII–XX w.)	363
Rys historyczny	363
18.1. Rozwój terytorialny Stanów Zjednoczonych Ameryki	364
18.2. Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki	366
18.2.1. Prace nad konstytucją	366
18.2.2. Uchwalenie i konstrukcja redakcyjna konstytucji	367
18.2.2.1. Nadrzędność konstytucji	367
18.2.2.2. Konstytucja sztywna – nowele	368
18.2.2.3. Amerykańskie prawo konstytucyjne	369

18.2.3. Fundamentalne zasady konstytucji	369
18.3. Prawa obywatelskie	370
18.4. Władza ustawodawcza – Kongres Stanów Zjednoczonych Ameryki	374
18.4.1. Senat	374
18.4.2. Izba Reprezentantów	374
18.5. Władza wykonawcza	376
18.5.1. Prezydent	376
18.5.2. Administracja federalna	379
18.6. Władza sądowa	380
18.6.1. Najwyższy Sąd Federalny	380
18.6.2. Sądownictwo federalne	381
18.6.3. Sądownictwo stanowe	382
Rozdział 19. Francja w dobie rewolucji i dyktatury napoleońskiej (1789–1814)	384
Rys historyczny	384
19.1. Monarchia ograniczona (5 V 1789–22 IX 1792)	387
19.1.1. Reformy Konstytuancy	387
19.1.1.1. Zwołanie Stanów Generalnych	387
19.1.2. Uchwały w sprawie likwidacji feudalizmu	388
19.1.3. Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 26 sierpnia 1789 r.	389
19.1.3.1. Zasady dotyczące organizacji politycznej państwa	389
19.1.3.2. Prawa człowieka i obywatela	389
19.1.3.3. Zasady dotyczące podstaw nowożytnego prawa karnego i procesu karnego	391
19.1.3.4. Braki i niekonsekwencja Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela ...	392
19.1.4. Reforma zarządu terytorialnego	393
19.1.5. Reforma sądownictwa	394
19.1.6. Unormowanie stosunków wyznaniowych – konstytucja cywilna kleru z 12 lipca 1790 r.	395
19.1.7. Konstytucja z 3 września 1791 r.	396
19.1.7.1. Podstawowe zasady ustroju konstytucyjnego	396
19.1.7.2. Praktyka konstytucyjna	398
19.2. Pierwsza Republika Francuska (21 IX 1792–2 XII 1804)	399
19.2.1. Konwent Narodowy (21 IX 1792–26 X 1795)	400
19.2.1.1. Proklamowanie republiki	400
19.2.1.2. Powstanie w Wandej	400
19.2.1.3. Dyktatura jakobińska (2 VI 1793–27 VII 1794)	401
19.2.1.3.1. Konstytucja jakobińska z 24 czerwca 1793 r.	402
19.2.1.3.2. Struktura władz w okresie dyktatury jakobińskiej	403
19.2.1.3.3. Ludobójstwo rewolucyjne – eksterminacja ludności Wandej	406
19.2.1.3.4. Działalność ustawodawcza Konwentu	407
19.2.1.3.5. Upadek dyktatury jakobińskiej	411
19.2.1.4. Okres Konwencji thermidoriańskiej (27 VII 1794–23 IX 1795)	411
19.2.1.4.1. Pierwsze reformy Konwencji	411
19.2.1.4.2. Konstytucja z 22 sierpnia 1795 (dyrektorialna)	412
19.2.1.4.3. Praktyka Dyktatoriatu	413
19.3. Okres dyktatury napoleońskiej (9 XI 1799–6 IV 1814 i 1 III 1815–22 XI 1815)	414
Uwagi wstępne	414
19.3.1. Konstytucja konsularna z 13 grudnia 1799 r.	414
19.3.1.1. Podział władzy ustawodawczej	415
19.3.1.2. Władza wykonawcza	417
19.3.2. Bonapartyzm – cezaryzm	418

19.3.3. Reforma zarządu terytorialnego	419
19.3.4. Reforma władzy sądowniczej	422
19.3.5. Konkordat z 1801 r.	423
19.3.6. Wielkie Cesarstwo	424

Rozdział 20. Francja konstytucyjna (XIX–XX w.)

20.1. Restauracja Burbonów (1814–1830)	428
--	-----

Uwagi wstępne

20.1.1. Karta Konstytucyjna z 4 czerwca 1814 r.	429
20.1.1.1. Zasada suwerenności monarchy	429
20.1.1.2. Władza wykonawcza	430
20.1.1.3. Władza ustawodawcza	430
20.1.1.4. Praktyka konstytucyjna	431
20.1.1.5. Znaczenie Karty Konstytucyjnej z 1814 r.	432

20.2. Monarchia lipcowa (30 VII 1830–24 II 1848)	432
--	-----

Uwagi wstępne

20.2.1. Karta Konstytucyjna z 14 sierpnia 1830 r.	433
20.2.1.1. Wzmocnienie roli parlamentu	433
20.2.1.2. System orleański	434
20.2.1.3. Znaczenie Karty Konstytucyjnej z 1830 r.	435

20.3. II Republika Francuska (24 II 1848–2 XII 1852)	435
--	-----

20.3.1. Proklamowanie republiki	435
20.3.2. Konstytucja II Republiki z 4 listopada 1848 r.	435
20.3.2.1. Władza ustawodawcza	436
20.3.2.2. Władza wykonawcza	436
20.3.2.3. Praktyka konstytucyjna	437

20.4. II Cesarstwo Francuskie (2 XII 1852–4 IX 1870/31 I 1875)	438
--	-----

20.4.1. Konstytucja z 14 stycznia 1852 r.	438
20.4.1.1. Przywrócenie godności cesarskiej	439
20.4.1.2. Władza ustawodawcza	439
20.4.2. Praktyka konstytucyjna II Cesarstwa	440
20.4.2.1. Cesarstwo autorytarne	440
20.4.2.2. Cesarstwo liberalne	440

20.5. III Republika Francuska (4 IX 1870/30 I 1875–27 X 1946)	442
---	-----

Uwagi wstępne

20.5.1. Uchwalenie konstytucji III Republiki Francuskiej w 1875 r.	442
20.5.2. Władze centralne III Republiki Francuskiej	444
20.5.2.1. Władza ustawodawcza	444
20.5.2.2. Władza wykonawcza	445
20.5.3. Praktyka konstytucyjna III Republiki Francuskiej	446
20.5.3.1. Wzmocnienie władzy ustawodawczej	446
20.5.3.2. Próby wzmocnienia władzy wykonawczej	446
20.5.4. Powstanie i funkcjonowanie rządów parlamentarnych	447
20.5.5. Zmiany w organizacji administracji terytorialnej i sądownictwie administracyjnym	449
20.5.6. Państwo a Kościół – ustawa z 1905 r.	451
20.5.7. Powstanie francuskiego imperium kolonialnego	453
20.5.8. Znaczenie konstytucji III Republiki	453

Rozdział 21. Ustroje państw niemieckich (XIX–XX w.)

21.1. Konfederacje niemieckie (1806–1866)	455
---	-----

21.1.1. Zmiany terytorialne państw niemieckich	455
21.1.2. Związek Reński (1806–1813)	456

21.1.2.1. Akt związkowy z 12 lipca 1806 r.	456
21.1.2.2. Ustrój polityczny Związku Reńskiego	457
21.1.2.3. Proces sekularyzacji i mediatyzacji terytoriów Rzeszy	457
21.1.3. Związek Niemiecki (1815–1866)	458
Uwagi wstępne	458
21.1.3.1. Akt związkowy z 8 czerwca 1815 r. i akt końcowy wiedeński z 15 maja 1820 r.	459
21.1.3.2. Ustrój polityczny Związku Niemieckiego	460
21.1.3.2.1. Zgromadzenie Związkowe	460
21.1.3.2.2. Rada Ściszejsza	461
21.1.3.2.3. Wspólne organy o tymczasowym charakterze	461
21.1.3.2.4. Prawa ludności	462
21.1.3.3. Ustrój państw skonfederowanych	462
21.1.3.4. Walka Prus i Austrii o hegemonię	462
21.1.3.5. Próby zjednoczenia Niemiec	463
21.1.3.6. Likwidacja Związku Niemieckiego	465
21.2. Federacje niemieckie (1867–1918)	466
21.2.1. Związek Północnoniemiecki (1867–1871)	466
21.2.1.1. Terytorium	466
21.2.1.2. Charakter prawny Związku Północnoniemieckiego	466
21.2.1.3. Konstytucja Związku Północnoniemieckiego z 1867 r.	467
21.2.1.4. Organy centralne Związku	467
21.2.1.5. Znaczenie Związku Północnoniemieckiego	468
21.2.2. II Rzesza Niemiecka (1871–1918)	469
21.2.2.1. Powstanie II Rzeszy Niemieckiej	469
21.2.2.2. Konstytucja II Rzeszy z 17 kwietnia 1871 r.	470
21.2.2.3. Organy władzy	472
21.2.2.3.1. Cesarz niemiecki	473
21.2.2.3.2. Władza wykonawcza – kanclerz Rzeszy i Kancelaria Rzeszy	474
21.2.2.3.3. Władza ustawodawcza	475
21.2.2.3.4. Sąd Rzeszy	478
21.2.2.4. Szczególna pozycja Prus w II Rzeszy Niemieckiej	478
21.2.2.5. Stosunki państwo – Kościoły w II Rzeszy	479
21.2.2.6. Praktyka konstytucyjna w II Rzeszy Niemieckiej	480
Rozdział 22. Ustrój Prus (XIX–XX w.)	483
22.1. Reformy Steina i Hardenberga	483
22.1.1. Reformy społeczno-gospodarcze	483
22.1.1.1. Zniesienie poddaństwa i uwłaszczenie chłopów	483
22.1.1.2. Zniesienie przywilejów stanowych i podatkowych	484
22.1.1.3. Stopniowa emancypacja Żydów	485
22.1.2. Reformy zarządu centralnego	486
22.1.3. Reforma zarządu terytorialnego	486
22.1.4. Reformy samorządu miejskiego i ziemskiego	487
22.1.4.1. Reforma ustroju miast	487
22.1.4.2. Sejmiki prowincjonalne i sejmiki powiatowe	488
22.2. Reformy wojskowe gen. Gerharda Scharnhorsta	488
22.3. Reforma szkolnictwa Wilhelma von Humboldta	489
22.4. Ustrój państwa pruskiego (1815–1848)	490
22.5. Konstytucyjna monarchia pruska (1848–1918)	491
22.5.1. Rządy osobiste króla	491
22.5.2. Władza ustawodawcza	492

22.5.2.1. Izba Pierwsza – Izba Panów	492
22.5.2.2. Izba Deputowanych	493
22.5.3. Ustrój administracji lokalnej i samorządowej	493
22.5.4. Sądownictwo powszechne i sądownictwo administracyjne	495
22.5.4.1. Ustrój sądów powszechnych od 1849 r.	495
22.5.4.2. Ustrój sądów powszechnych po reformie z 1877 r.	496
22.5.4.3. Sądownictwo administracyjne	497
22.6. Prawa obywatelskie	498
Rozdział 23. Ustrój Austrii (XIX–XX w.)	506
23.1. Pierwsze próby przekształceń w kierunku monarchii konstytucyjnej	506
23.2. Pierwszy okres rządów konstytucyjnych	507
23.2.1. Dyplom październikowy z 1860 r.	507
23.2.2. Patent lutowy z 1861 r.	508
23.3. Monarchia dualistyczna austriacko-węgierska (1867–1918)	509
23.3.1. Powstanie Monarchii Austro-Węgierskiej	509
23.3.2. Podstawy prawne Monarchii Austro-Węgierskiej	511
23.4. Ustrój monarchii austriackiej (1867–1918)	511
23.4.1. Cesarz austriacki	512
23.4.2. Organy władzy wykonawczej	512
23.4.3. Władza ustawodawcza	513
23.4.4. Prawa i wolności obywatelskie w monarchii austriackiej	514
23.4.4.1. Prawa i wolności obywatelskie w dobie konstytucyjnej	514
23.4.4.2. Poszczególne prawa i wolności obywatelskie	515
23.4.4.3. Ochrona praw i wolności obywatelskich	520
23.4.4.4. Zawieszenie praw obywatelskich	522
23.4.5. Władze lokalne w monarchii austriackiej	522
23.4.5.1. Władze rządowe	522
23.4.5.2. Władze autonomiczne	523
23.4.5.3. Władze samorządowe	525
23.4.5.3.1. Samorząd gminny	525
23.4.5.3.2. Samorząd powiatowy	526
23.4.6. Sądownictwo w monarchii austriackiej	527
23.5. Ustrój Królestwa Węgier w dobie konstytucyjnej	529
23.6. Ustrój Austrii (1918–1945)	531
23.6.1. Początki Republiki Austriackiej	531
23.6.2. Terytorium Republiki Austriackiej	531
23.6.3. Konstytucja Republiki Austriackiej z 20 września 1920 r.	532
23.6.4. Wzrost sił faszystowskich i upadek systemu parlamentarnego	535
23.6.5. Konstytucja z 30 kwietnia 1934 r. – ustrój korporacyjno-faszystowski	536
23.6.6. Anszlus – włączenie Republiki Austriackiej do III Rzeszy	537
23.6.7. Zmiany w organizacji państwa po włączeniu do Rzeszy	537
Rozdział 24. Republika Weimarska (1919–1933)	542
24.1. Uchwalenie i zasady konstytucji weimarskiej z 11 sierpnia 1919 r.	542
24.2. Federalna struktura państwa	543
24.3. Ustrój polityczny	546
24.3.1. Prezydent	547
24.3.2. Władza ustawodawcza	548
24.3.2.1. Sejm Rzeszy	549
24.3.2.2. Rada Rzeszy	549
24.3.3. Władza wykonawcza w Republice Weimarskiej – rząd Rzeszy – kanclerz Rzeszy	550
24.3.4. Sądownictwo	550

24.3.5. Administracja	551
24.3.6. Prawa i obowiązki obywatelskie	551
24.4. Praktyka ustrojowa Republiki Weimarskiej	552
Rozdział 25. Ustrój Rosji (XIX–XX w.)	554
25.1. Reformy cesarza Aleksandra I	554
25.1.1. Reforma zarządu centralnego	554
25.1.2. Projekt reform ustrojowych Michaiła Spieranskiego	555
25.1.3. Zmiany w szkolnictwie średnim i wyższym	557
25.2. Reakcyjne rządy Mikołaja I	557
25.3. Reformy cesarza Aleksandra II	561
25.3.1. Reformy społeczne	561
25.3.1.1. Reformy włościańskie	561
25.3.1.2. Reforma sądownictwa	563
25.3.1.3. Reformy ziemskie i miejskie	564
25.5. Kontrreformy cesarza Aleksandra III	565
25.5.1. Niewzruszalność samowładztwa	566
25.5.2. Kontrreformy – ziemskie, miejskie i sądowe	566
25.6. Cesarstwo konstytucyjne (1906–1917)	567
Uwagi wstępne	567
25.6.1. Nadanie Rosji „Praw zasadniczych”	567
25.6.1.1. Pierwsze ustawy konstytucyjne	568
25.6.1.2. Ustawa zasadnicza z 6 maja (23 kwietnia) 1906 r.	568
25.6.2. I i II Duma Państwowa	569
25.6.3. Reformy agrarne Piotra Stołypina	570
25.6.3.1. Reakcja Stołypinowska – III Duma Państwowa	571
25.6.3.2. IV Duma Państwowa	571

Dział VI

Państwa totalitarne	573
----------------------------------	------------

Rozdział 26. Rosja radziecka i ZSRR (1917–1939)	575
--	------------

26.1. Rewolucja rosyjska z 1917 r. i jej następstwa ustrojowe – przejęcie władzy przez partię komunistyczną	575
26.1.1. Wydarzenia marcowe	576
26.1.2. Faza przejściowa (od marca do końca sierpnia 1917)	577
26.1.3. Dyktatoriat Aleksandra Kierenskiego	578
26.1.4. Przewrót bolszewicki z 6/7 listopada 1917 r.	579
26.2. Powstanie Federacji Rosyjskiej – konstytucja z 10 lipca 1918 r.	582
26.2.1. Federacyjny charakter państwa	582
26.2.2. Podstawowe zasady konstytucji	583
26.2.2.1. Dyktatura proletariatu	583
26.2.2.2. Hierarchiczny system rad	583
26.2.2.3. Klasowy charakter państwa	584
26.2.2.4. Katalog praw obywatelskich	584
26.2.3. Pozakonstytucyjne ośrodki władzy	584
26.2.4. Kontrola organizacji partyjnych nad urzędnikami	586
26.2.5. Komunizm wojenny	586
26.3. Ugruntowanie totalitarnej formy rządu	587
26.3.1. Powstanie ZSRR (30 grudnia 1922)	587
26.3.2. Konstytucja z 31 stycznia 1924 r.	587
26.3.3. Podstawy ustroju republik radzieckich	588

26.3.4. Pozakonstytucyjne ośrodki władzy	589
26.4. Okres dyktatury stalinowskiej	590
26.4.1. Kolektywizacja i rozkułaczanie	590
26.5. Konstytucja z 5 grudnia 1936 r.	591
26.5.1. Struktura organów państwa	591
26.5.2. Katalog praw i wolności obywatelskich	593
26.6. Pozakonstytucyjne organy władzy	593
26.7. Wielki terror (1934–1938)	594
26.8. Obozy pracy przymusowej – imperium GULag	594
26.9. Zasadnicze cechy sowieckiego wymiaru sprawiedliwości	594
26.9.1. Tworzenie się podstaw rewolucyjnego systemu sądownictwa	594
26.9.2. Pozasądowe organy orzekające – WCzK, GPU, OGPU	595
26.9.3. Nowe struktury sądownictwa od 1926 r.	596
26.9.4. Pozasądowe organy orzekające – kolegia specjalne NKWD	596
26.9.5. Ujednolicenie i centralizacja sądownictwa	596
26.9.6. Różnice wymiaru sprawiedliwości w państwie demokratycznym i w totalitarnym państwie radzieckim	597
Rozdział 27. III Rzesza Niemiecka 1933–1945	602
27.1. Geneza i podstawy państwa totalitarnego	602
27.1.1. Przejęcie władzy przez Adolfa Hitlera	602
27.1.2. Przekształcenie Republiki Weimarskiej w „państwo stanu wyjątkowego” ...	605
27.1.3. Połączenie urzędu prezydenta Rzeszy z urzędem kanclerza Rzeszy	606
27.2. Ustrój III Rzeszy	608
27.2.1. Policja państwowa	611
27.2.2. Sądownictwo III Rzeszy	614
Dział VII	
Zmiany ustrojów państwowych po II wojnie światowej	623
Rys historyczny	625
Rozdział 28. Państwa niemieckie po II wojnie światowej	627
28.1. Początkowe stadium państwowości po kapitulacji Niemiec	627
28.1.1. Podział na strefy okupacyjne – organy władz okupacyjnych	627
28.1.2. Sojusznicza Rada Kontroli Niemiec jako najwyższa władza w Niemczech ...	630
28.1.3. Przemiany polityczne po 8 maja 1945 r.	632
28.1.4. Niemieckie władze cywilne i konstytucje w poszczególnych strefach okupacyjnych	634
28.1.5. Władze cywilne Berlina	639
28.2. Kształtowanie się dwóch państw niemieckich	640
28.2.1. Powstanie Republiki Federalnej Niemiec	640
28.2.2. Powstanie Niemieckiej Republiki Demokratycznej	643
28.3. Charakterystyka ustroju RFN	645
28.3.1. Zasady Ustawy Zasadniczej RFN z 24 maja 1949 r.	646
28.3.2. System organów państwowych	648
28.3.2.1. Władza ustawodawcza	649
28.3.2.2. Władza wykonawcza	650
28.3.2.3. Związkowy Trybunał Konstytucyjny	651
28.3.2.4. Wymiar sprawiedliwości	652
28.4. Charakterystyka ustroju NRD	653
28.4.1. Systematyka konstytucji	653
28.4.2. Podstawowe zasady socjalistycznego ustroju w konstytucji NRD	653

28.4.3. Naczelne organy władzy państwowej	656
28.4.3.1. Izba Ludowa	656
28.4.3.2. Prezydent Republiki, Rada Państwa	656
28.4.3.3. Narodowa Rada Obrony	658
28.4.4. Naczelne organy administracji państwowej	658
28.4.4.1. Władza wykonawcza – rząd (Rada Ministrów)	658
28.4.4.2. Partyjno-rządowe organy kontroli państwowej	660
28.4.5. Wymiar sprawiedliwości	661
28.4.5.1. Sądownictwo w radzieckiej strefie okupacyjnej	661
28.4.5.2. Struktura sądownictwa	661
28.4.5.3. Zasada wyboru sędziów	662
28.4.5.4. Centralizm demokratyczny i zasada podwójnego podporządkowania w sądownictwie	662
28.4.5.5. Społeczne (pozasądowe) formy wymiaru sprawiedliwości	664
28.4.5.6. Prokuratura	665
28.4.5.6.1. Struktura organizacyjna prokuratury	665
28.4.5.6.2. Zadania prokuratury	665
28.4.6. Pozasądowy organ represji – Stasi	666
28.4.7. NRD państwem totalitarnym	667
28.5. Zjednoczenie Niemiec	668
28.6. Sprawa Austrii po II wojnie światowej	668
28.6.1. Podział Austrii na strefy okupacyjne	669
28.6.2. Odnowa życia politycznego – przywrócenie konstytucji z 1920 r.	669
28.6.3. Odzyskanie pełnej suwerenności	671
Rozdział 29. Ustrój ZSRR i Rosji w trakcie II wojny światowej i po wojnie	672
29.1. Powiększenie terytorium Związku Radzieckiego w wyniku II wojny światowej	672
29.1.1. ZSRR jako agresor wspólnie z III Rzeszą (23 VIII 1939–22 VI 1941)	672
29.1.2. Powiększenie terytorium Związku Radzieckiego po 1945 r.	674
29.2. Kontynuacja totalitarnego reżimu do śmierci Józefa Stalina	676
29.3. Zmiany ustrojowe po śmierci Stalina	682
29.4. Konstytucja z 7 października 1977 r.	684
29.4.1. Systematyka konstytucji	684
29.4.2. Struktura władz najwyższych	685
29.4.3. ZSRR a republiki	686
29.4.4. Wymiar sprawiedliwości	687
29.4.4.1. Sądownictwo	687
29.4.4.2. Prokuratura	688
29.4.5. Praktyka ustrojowa w czasach Leonida Breżniewa	689
29.5. Ustrój ZSRR w ostatnich latach istnienia	690
29.5.1. Nowelizacja konstytucji z 1 grudnia 1988 r.	690
29.5.2. Utworzenie urzędu prezydenta ZSRR	691
29.6. Upadek ZSRR – powołanie Wspólnoty Niepodległych Państw	692
Rozdział 30. Ustrój Francji w trakcie II wojny światowej i po wojnie	695
30.1. Powstanie dwóch rządów tymczasowych	695
30.1.1. Państwo francuskie Philippe'a Pétaina – rząd Vichy	695
30.1.2. Od Komitetu Wolnej Francji do Rządu Tymczasowego	698
30.2. IV Republika Francuska (1946–1958)	700
30.2.1. Narodziny IV Republiki Francuskiej	700
30.2.2. Konstytucja IV Republiki Francuskiej z 13 października 1946 r.	701
30.2.2.1. Potwierdzenie praw obywatelskich	701
30.2.2.2. Ustrój polityczny	701

30.2.3. Unia Francuska	703
30.2.4. Upadek IV Republiki Francuskiej	704
30.3. V Republika Francuska od 1958 r.	704
30.3.1. Narodziny V Republiki Francuskiej	704
30.3.2. Charakterystyka konstytucji V Republiki Francuskiej z 4 października 1958 r.	705
30.3.3. System organów państwowych	707
30.3.3.1. Nadrzędna pozycja Prezydenta	707
30.3.3.2. Rząd	709
30.3.3.3. Parlament	710
30.3.3.4. Kolegialne organy państwowe	711
30.3.5. Wspólnota Francuska	714
Wskazówki bibliograficzne (wykaz prac ogólnych, podręczników i skryptów)	717
Indeks nazwisk	720
Spis map	730
Spis ilustracji	731